

บทความสองตอนแรกนั้น ดูเหมือนจะเป็นภาพใหญ่ของประเทศไทย และความสัมพันธ์กับ COVID แต่ประชาชนคนเดินดินทั่วไป ควรจะตั้งรับ และเตรียมตัวอย่างไร เพื่อให้สอดคล้องกับวิกฤตการณ์ รวมทั้งสามารถก้าวข้ามไปเพื่ออยู่รอดอย่างมีความสุขได้ แต่สิ่งแรกที่ทุกคนควรที่จะทำก่อน คือ การมี **financial literacy** เป็นความสามารถในการเข้าใจ และจัดการเกี่ยวกับเงิน มีการวางแผน และการจัดการกับหนี้ได้อย่างดี โดยความรู้พื้นฐาน คือ การคิดดอกเบี้ยได้อย่างถูกต้องแม่นยำ และเข้าใจค่าของเวลา และค่าของเงิน ด้วยการรู้จักการออม ไม่ใช่จ่ายด้วยเงินอนาคตมากเกินไป การลดหนี้ที่ไม่จำเป็นออกเพื่อลดอัตราดอกเบี้ย รวมถึงการรู้จักการวางกรอบการใช้จ่ายของตนเอง และเตรียมการสำหรับการเกษียณอายุในอนาคต โดยมีเงินเพียงพอ รวมถึงการดูแลสุขภาพตนเอง

ระหว่างวิกฤติ COVID นี้ เราต้องเผชิญกับ เศรษฐกิจถดถอยอย่างรุนแรง ภาวะการว่างงาน สินค้าขายได้ไม่ดี กำลัซซื้อตกต่ำลง ซึ่งถ้าเราปล่อยให้ไปตามนี้ คนส่วนใหญ่จะแย่ แต่คนที่ฐานะดีหรือได้ประโยชน์จากสถานการณ์นี้ก็มี เช่น ผู้ที่ขายแอลกอฮอล์ หน้ากากอนามัย ฯ คนที่มีกำลัซซื้อ ก็ได้โปรดช่วยซื้อสินค้า ไปท่องเที่ยว หรือทานอาหารที่เป็นสินค้าที่ผลิตในประเทศเพิ่มขึ้น ลดการนำเข้าบ้าง ไม่ถึงกับปิดประเทศไม่ใช่ของเขาเลย หรืออย่างน้อยก็ใช้จ่ายเป็นปกติ ไม่ต้องลดลงมาก คนที่มีปัญหาที่เริ่มที่จะควบคุมการใช้จ่าย และลดดอกเบี้ยของตนเอง และเตรียมตั้งรับต่อไปในอีก 2 ปีข้างหน้าที่มีการเปิดโครงข่ายคมนาคมขนาดใหญ่หลายโครงการ หนี้สาธารณะที่เพิ่มขึ้น ปัญหาสังคมผู้สูงอายุ การขาดแคลนแรงงานที่มีคุณภาพ และตอบสนองต่อความต้องการของตลาด และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และปัญหาความเหลื่อมล้ำที่อาจจะถ่างออกมากขึ้น หากการกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม และการจัดสรรทรัพยากรไม่มีประสิทธิภาพ

สำหรับคนหนุ่มสาว ที่อายุไม่เกิน 25 ปี วิกฤติการณ์นี้ ดูจะเป็นวิกฤติแรกที่รู้สึกถึงผลกระทบ และพอจะจำความได้ เพราะวิกฤติก่อนหน้านี้ คือ แสมเบอร์เกอร์ ก็ห่างไกลจากเราไป และไม่ค่อยกระทบ ส่วนวิกฤติต้มยำกุ้ง นั้น เราก็เด็กเกินกว่าที่จะรับรู้อะไรได้ ความรู้สึกวิกฤติที่พอจะจำได้อีกประการหนึ่ง คือ น้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 ซึ่งก็เทียบกับครั้งนี้ค่อนข้างยาก เพราะความเดือดร้อน และการฟื้นตัวต่างกันอย่างมาก รวมถึงการกระทบทางด้านอื่น ๆ ไม่ค่อยรุนแรงในครั้งที่น้ำท่วมใหญ่ ความเสียหายส่วนหนึ่งไปกระทบกับเจ้าของกิจการ

คนหนุ่มสาวจากที่เคยคิดว่า ชีวิตต้องใช้ชีวิต และการทำงานกับการใช้ชีวิตต้องผสมผสานกัน ไม่จำเป็นจะต้องเก็บเงินทองเพื่อใช้ในอนาคต ถึงเวลาต้องปรับเปลี่ยนความคิดเล็กน้อย การจัดการกับชีวิตอย่างมีความสุขยังมีได้ แต่ต้องไม่ใช่การแบ่งเวลาที่เรียกว่า **work life balance** แต่จะเป็น **work life flow** คือ ลื่นไหลไปกับชีวิต เวลาทำงานก็ต้องทำอย่างจริงจัง เวลาพักก็พักอย่างเต็มที่ แต่ต้องมีการเตรียมการสำหรับอนาคต และเดินทางต่อไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ใครจะวางเป้าหมายอย่างไร ไม่ผิด แต่ควรจะต้องมีเป้าหมาย ซึ่งแต่ละเป้าหมายสามารถปรับเปลี่ยนได้ แต่ไม่ใช่ปรับเปลี่ยนรายวัน

การเพิ่มความรู้ และทักษะที่เป็น **soft skill** รวมทั้งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับ **digital literacy** เพื่อที่จะนำมาใช้งานในชีวิตประจำวัน หากต้องการสอดคล้องกับวิถีของประเทศ ก็ต้องพยายามนำสิ่งเหล่านี้มาผสมผสานกัน ทั้ง **social media** และวัฒนธรรมของไทย ทั้งการทำอาหาร การท่องเที่ยว สินค้า **OTOP** สินค้าการเกษตร เพื่อส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ประเทศ และการขายสินค้าไปพร้อมกัน เป็นการที่เราจะได้ประโยชน์ทั้งตนเอง และประเทศชาติ

สำหรับเกษตรกร ถึงเวลาที่เราจะต้องปรับเปลี่ยนตนเอง จากเกษตรตามธรรมชาติ หรือ สวนผักฟ้า อาจจะต้องมีการใช้องค์ความรู้เพิ่มเติม การมีความรู้ตั้งแต่พื้นดินที่เราอยู่ อากาศที่เราอยู่นั้น เหมาะกับพืชอะไร และพืชนั้น ถ้าเราปลูกพร้อม ๆ กันจำนวนมาก ๆ หมู่บ้าน จะส่งผลกระทบต่อราคาขายอย่างไร การปลูกอย่างไรจะได้สินค้าที่มีคุณภาพที่คนทั่วไปต้องการ และคุ้มค่ากับสิ่งที่เราจะลงทุนใหม่ สิ่งเหล่านี้เป็นคำถามพื้นฐานที่เราจะต้องคิดด้วยตัวเอง การหาความรู้ทาง **internet** หรือปรึกษาผู้ที่มีความรู้

ความร่วมมือระหว่างกันในหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ ในการจัดการน้ำ เพื่อที่ว่าเราจะได้น้ำใช้อย่างเพียงพอ และไม่เกิดภาวะน้ำแล้ง หรือน้ำท่วม ตลอดจนการหาหรือ การสร้างกลไกในทางตลาดที่จะช่วยเหลือกันเอง ทั้ง การไม่ปลูกพืชที่ซ้ำซ้อนกัน และหากซ้ำซ้อนกัน ก็พร้อมที่จะนำไปขายที่ใด โดยไม่เป็นการตัดราคาตัวเอง และทำอะไรสินค้าถึงจะมีคุณภาพ รวมถึง การสร้างตลาดสินค้า และการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง เพื่อช่วยเหลือคนที่ไม่สามารถปลูกได้ ก็ให้เขาทำหน้าที่ขาย รวมถึงการสร้างแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เก็บกักน้ำบนดิน หรืออาจจะทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หรือ ปลาบนพื้นที่นั้น เป็นการคิดทุกอย่างอย่างครบวงจร มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน โดยที่ไม่ทำลายธรรมชาติ ซึ่งกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาตินี้ จะเป็นตัวช่วยให้เกิดแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ และช่วยให้เกิดรายได้ช่องทางด้วย ไม่จำเป็นต้องเป็นเกษตรกรอินทรีย์ แต่เป็นเกษตรกรที่ปลอดภัย และดูแลธรรมชาติระดับหนึ่ง

กลุ่มสินค้า OTOP หรือกลุ่มแม่บ้านหัตถกรรม เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มีการพัฒนาการมานาน แต่สุดท้ายก็ยังมีควมจำเป็นต้องพึ่งพารัฐบาล ในการช่วยส่งเสริมการขาย และเมื่อถูกกระทบก็มีแต่สินค้าที่ไม่มีใครมาซื้อ และเก็บไว้ที่บ้าน หากเราจะลองมองใหม่ ว่า เราจะพึ่งพาตนเองได้ไหม ใครคือลูกค้า และลูกค้าต้องการอะไร เราจะตอบสนองความต้องการของลูกค้าเหล่านั้นได้อย่างไร คำถามเหล่านี้เราคิดเองตอบเอง ก็คงจะยาก แต่การปรึกษากันในกลุ่ม การหาผู้รู้ และการค้นหาจาก **google** ด้วยคำที่เหมาะสม ก็อาจจะช่วยเราทราบความต้องการของลูกค้าได้ รวมถึงการพัฒนาการตลาด โดยการใช้ **social media** ซึ่งอาศัยลูกหลานมาช่วยกันทำ หรือเราจะลองศึกษาดูเอง คิดเสียว่าเป็นการลองเล่น ทำสนุก ๆ แล้วอาจจะได้เงินมาด้วย

การใช้ **social media** นี้เอง สามารถทำได้ทั้งการหาตลาด โดยกำหนดว่า เราจะขายคนอายุช่วงใด พื้นที่ใด ในการช่วยประชาสัมพันธ์ และลองดูว่าสินค้าที่เราเมื่อนั้นตอบตลาดใหม่ และลองสร้างสินค้าใหม่ ๆ ความใหม่นี้อาจจะไม่ใช่ใหม่ทั้งหมด แต่เป็นความใหม่เพียงรูปแบบ หรือสีสัน ลวดลาย เป็นความใหม่ทางการใช้ประโยชน์ คือ คิดว่านอกจากสิ่งที่ใช้กันนี้ ยังจะใช้อะไรได้อีก ๆ สิ่งเหล่านี้ คือ ความคิดสร้างสรรค์ หรือการนำของสิ่งหนึ่งมาผสมกับอีกสิ่งหนึ่ง เช่น กาแฟที่

ผสมกับน้ำมันมะพร้าว หรือกาแฟที่ผสมกับกระทิ ก็เป็นสินค้าใหม่ ที่คนเริ่มสนใจและติดตาม น้ำแดงโม่ปั่นและหยอดด้วยปลาแห้ง (แบบข้าวเหนียวหน้าปลาแห้ง) ฯ

สำหรับคนทำงาน โลกยุคใหม่เป็นโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การมองโลกแบบวิตกกังวลอยู่บ้าง ก็อาจจะดี เพราะวิกฤติคงไม่ใช่ COVID เป็นครั้งสุดท้าย แต่การเตรียมการ และคิดแบบ BCP หรือ Business Continuity Planning เป็นการเอาตัวรอดในสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือคิดแผนเพื่อให้ธุรกิจสามารถดำเนินไปได้แม้ในภาวะที่ไม่ปกติ เป็นการเตรียมการในสิ่งที่เราคาดไม่ถึง เช่น จลาจล ไฟดับ คนงานเดินทางมาไม่ได้จากการประท้วง ฯ เพื่อให้เราสามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ โดยขั้นตอนแรก คือ การคิดก่อนว่า อะไรเป็นกิจกรรมหลัก อะไรเป็นกิจกรรมรอง จากนั้นมองหาความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นมีอะไรบ้าง และวางแผนเพื่อแก้สิ่งที่จะมากกระทบ ซึ่งแต่ละธุรกิจไม่เหมือนกันในการปิดความเสี่ยง โดยตรวจสอบถึงสุขภาพทางการเงินของธุรกิจอย่างสม่ำเสมอ

การพัฒนาศักยภาพการทำงานของเรา เป็นการศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องในเรื่องงานที่เราทำอยู่ แต่ขณะเดียวกัน สนใจหาความรู้เกี่ยวกับโลก และกิจกรรมนันทนาการ โดยให้สัมพันธ์กับ digital รวมถึงการใช้ big data ซึ่งเป็นทิศทางที่จะเข้ามามากขึ้น เป็นการทำงานร่วมกับเครื่องจักรกลอัตโนมัติที่มากขึ้น แต่ไม่เป็นทาสของมัน คือเป็นผู้ที่เข้าใจในการใช้ และได้ประโยชน์จากการใช้ ไม่ปล่อยให้เทคโนโลยีมาครอบงำ และไม่ปฏิเสธเทคโนโลยี รวมถึงสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับตนเอง โดยที่เครื่องจักรกลจะแทนที่เราได้ยาก ซึ่งจะต้องหาจุดสมดุลอย่างเหมาะสม ซึ่งผู้เขียนเองก็กำลังพยายามหาจุดสมดุลนี้อยู่เช่นกัน ซึ่งแต่ละคนก็มีความสมดุลที่แตกต่างกันไป

สำหรับครู บทบาทของครูในการเป็นผู้ให้ความรู้จะถูกเปลี่ยนไป เพราะความรู้สามารถหาได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่บทบาทในการเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ และเรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียน เป็นสิ่งสำคัญ ตลอดจน ศักยภาพในการตั้งคำถามที่ดี ในการค้นหาศักยภาพของผู้เรียน และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จตามแนวทางที่พวกเขาต้องการเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก และเครื่องจักรกลอาจแทนที่เราได้บ้าง รวมถึงการพัฒนาการทางด้านจิตสำนึก ซึ่งเครื่องจักรไม่สามารถดำเนินการได้เลยในขณะนี้ จิตสำนึกนี้หมายถึง สติ ความรู้ตัว และความรู้สึกที่ซื่อตรงต่อตนเอง จิตสำนึกในการเป็นมนุษย์ ที่ควรจะต้องร่วมมือกัน ดูแลสิ่งแวดล้อม ฐึ้ออะไรถูกผิดในการอยู่ร่วมกัน ฯ

สำหรับนักเรียน คงจะต้องเตรียมการสำหรับความรู้ใหม่ ๆ ที่จะผลักดันและเปลี่ยนแปลงโลก ทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ และช่วยเหลือคอมพิวเตอร์ ความสามารถในการปรับเปลี่ยน และกลมกลืนไปกับสิ่งแวดล้อม โดยสามารถคิดสร้างสรรค์ และมีนวัตกรรมได้ มีความฉลาดทางอารมณ์ การคิดวิเคราะห์แยกแยะ ความเป็นผู้นำ และที่สำคัญ คือ การแยกแยะข้อมูลให้เป็น และมองเห็นภาพรวมของข้อมูลต่าง ๆ ให้ออก และรู้ว่าอันใดน่าเชื่อถือ ใ้ประโยชน์ได้ อะไรเอาไปต่อยอด อะไรเอามาประกอบเพื่อสังเคราะห์ออกมาเป็นความรู้ใหม่ เราต้องรู้จักตัวเองดีพอที่จะชี้แนะ algorithm ให้ทำเพื่อเราอย่างที่เราต้องการ แทนที่จะถูก algorithm ชี้แนะให้เราทำอย่างที่เราอยากทำที่เป็นอภิสถิธิชนกลุ่มเล็กต้องการ นี่เป็นเพียงบางสิ่งที่ประชาชนคนไทย ควรจะต้องตั้งรับสำหรับโลกใหม่ วิกฤติใหม่ และชีวิตที่จะประสบความสำเร็จใหม่